

ПЕРЕДМОВА

Ольга Кобилянська народилась 27. II. 1863 р. в м-ку Гурагомора на Буковині. Батько — Юліян Кобилянський, державний урядник, був свідомий українець і патріот. Це був муж справедливий, навіть засуворий у своїй справедливості, прямолінійний, зесний, працьовитий. Мати Марія — родом із зукраїнізованої німецької родини Вернер, господарська донька — була побожна, щирої і доброї вдазі, повна любови й всепрощення та роботяща жінка.

В сім'ї Кобилянських панував старий, традиційний, патріархальний дух української віри, мови й звичаїв, на базі яких існує цей організний патріотизм, що його можна б назвати народньо-психологічним упорівень до т. зв. раціоналістично-соціологічного патріотизму модерних "поступовців".

З браку української школи, батьки послали Ольгу взитися приватно української мови до вчительки-українки. На 15-му році свого життя Кобилянська перестала ходити до школи, скінзивши зетверту нормальну клясу і п'ятий додатковий курс.

Дальшу освіту здобувала вдома власними силами. Її улюблена вчителька-словазка, що збагнула вийняткову, цікаву, глибоку й складну душу Кобилянської, в перших кроках самоосвіти була їй доброю провідницею у виборі лектури, а пізніш майбутня письменниця

власним розумом, інтуїцією та зацікавленням шукала напрямку для духового розвитку.

У домі Кобилянських панувала українська народня культура, — сказати б: культура мас, хог і на трохи вищому, інтелігентському поземі. Але щодо освіженої української культури, тобто культури в повному розумінні цього слова, — оцієї синтези творів духа геніяльних одиниць народу, що з одного боку заспокоювала б найвищі потреби людського й національного духа, а з другого — була б основою для нових шукань і творення нового вкладу в національну та людську скарбницю здобутків духа, — то там така була лиш німецька. Це був гас, коли всі духові сили української інтелігенції були спрямовані на працю “від основ”, на розбудовування елементарних резей, викликаних пекугою потребою моменту, з огляду на ту національну й соціяльну ситуацію, в якій опинився був український нарід, попавши в неволю. Треба було будити національну свідомість, змагатися за соціяльне визволення та піднесення духового рівня мас, боротися за привернення людських прав жіноцтву. То ж і озі душі інтелігенції були спрямовані силою факту вниз, — до мас. Інтелігенція все давала з себе низам, вигерпуючи з себе всі запаси духовости, не маючи змоги творити нових ціннощів, що показували б світові нові, найвищі надбаня українського духа, а водногас давали б культуру самій таки інтелігенції, щоб вона не мусіла шукати собі духової поживи в гужій культурі — коли дійсно все це, що провідний актив творив, лиш для народу, цій інтелігенції далеко не вистагало. Для прикладу ска-

жемо, що побутові твори типу “Кайдашевої сім’ї” з примітивною проблематикою не могли заспокоїти духових потреб професора університету та й взагалі — освічених верств. А тому, що ця побутова література була панівною, інтелігенція мусіла шукати духового корму в гужих творах. І так, виховуючись на гужій культурі, освіжена верства психологічно асимілювалася в гужій сфері. Не затрагуючи політичної свідомости, не забуваючи свого українського походження, вони все ж таки духово відгужувалися від рідного ґрунту; і, що більше, вони згори дивилися на українську культуру як на щось нижче, як на примітив, коли порівнювали твори про “Бабу Палажку і бабу Малашку” з такими гужими велетнями духа, як Шекспір, Байрон, Гете, Шіллер і т. д. Коли інтелігенція — це є голова цього тіла, яким є народ у своїй масі, то через брак високої культури українці тратили цю свою “голову” в користь гужинців, що її заповнювали своєю культурою, брали в психічну неволю.

Кобилянська єдина збагнула цю трагедію обезголовленої нації. Вона пережила її особисто, коли такі культурні потреби, яких вимагала її душа, допитлива на всі найвищі питання буття, вона мусіла заспокоювати плодами гужо-національного духа, зитати твори Шекспіра, Гете, Шіллера, Метерлінка, Якобзена, Ніцше, Толстого, Достоевського і т. д. Ясна річ, що захоплення гужою культурою, здебільшою німецькою, призвело до того, що вона позала думати гужими категоріями та німецькою мовою і нею ж позала свої перші літературні спроби. Український нарід стояв на порозі трагедії, що втратить Кобилянську

в користь німецької культури, так як утратив Гоголя в користь російської. На щастя, Софія Окуневська і Н. Кобринська повернули її на український шлях. Це навертання не було трудне, бо в Кобилянській були сильні сліди національного виховання в дитинстві, була свідомість походження, сильний національний інстинкт та стихійна, природна, а не “визгена”, “теоретизна”, любов до народу.

Вступивши на тернистий шлях української письменниці, Ольга Кобилянська стрінула найпершу перепону в мові. Св. Августин каже: “Що важко зрозуміти, це ще важче висловити”. Українська мова взагалі не була в той час аж так досконало вироблена, щоб передати все багатство понять, зроджених на найвищих шаблях культури цього часу; найгірше однаке — це, що Кобилянська мусіла вивзати навіть ці українські засоби вислову, що вже існували за її часів. Мусіла взитися думати українською мовою, погувати нею та природно говорити й писати.

Кобилянська це переборола.

Дальша основна трудність — ця, що більшість тодішньої інтелігенції вимагала, щоб Кобилянська писала для широкого загалу; щоб достосовувалася до його позему і тим самим була зрозуміла для нього в своїх думках; щоб взяла собі за ідеологію соціальні інтереси мас. Така вимога була трагедією для письменниці, яка постановила собі небосяжну мету, — мету розраховану на вігню тривкість: розбудовувати українську культуру не на долах, а на вершинах; не описувати того, що є, а те, що повинно бути, і відкривати те, зого — задивлені в тиль будня — на долах не багать,

а навіть не багать пересізні освізени верстви. Бо, як сказав Шекспір, “на землі й на небі є більше див, ніж снилося самій філософії”. Ці дива, давати нові велизні твори на висоті світових геніїв людства, сказати б: “співтворити” з Богом світ, бо нате він дав людині гастину свого творзого духа, — оце мета, яку поставила собі Кобилянська.

І вона здійнсила її.

Безумовно, у нас уже заісновує культ великої Кобилянської. Широкі верстви — за спонукою свідомого жіноцтва — будуть погитати її як великого духа української нації. І дійсно, на культурі великих одиниць виховується народ. Але, як сама віра без діл — мертва, так і саме погитання імени Кобилянської, знаної лиш з образа, було б “мертвою вірою”. Щоб цю віру оживити і зробити культ ефективним, треба тих діл, до яких взивала український народ письменниця: Ставати “орлами” духа! Рідного духа! І літати не нижче інших наймогутніших духом народів. Що більше: перевищити їх! Щоб виконати це завдання так, як Кобилянська взила, треба пізнати суть її науки. Щоб пізнати цю суть, виложеною в її творах, ми не сміємо обмежуватися традиційним способом до вивзання самих фактів її життєпису, як це є з Шевгенком, Франком, Лесею Українкою т. і., переживаючи на врогистих академіях емоцію їх життєвих героїзно-трагічних моментів; генії існують не для творення життєписів, а для творення тих ідея, які народ мусить зрозуміти та здійснювати їх. Це бажання генія. І це основна мета культу.

Щоб правдиво виконувати заповіти генія,

треба пізнати його діла — твори, а щоб їх збагнути, треба й збагнути душу генія, що є джерелом цих творів.

Ця скромна праця присвяжена якраз пізнаванню духа Кобилянської в його основах.

*Коли я спинився на постаті Кобилянської як об'єкті психологічного досліджу, то це не тільки тому, що вона являє собою дуже складну, корисну та цікаву проблему, але й через те також, що Організація Українок Канади ім. О. Басарабової, прагнувши відзначити десяти роковини смерті Кобилянської, що припадають на 1952 р., реальною роботою з гаслом: *Праця за працю*, — дала можливість цій розвідці вийти друком, за що ОУК належаться вислови правдивого признання.*

Вінніпег, 2. 4. 1952 р.

А в т о р.